

جشنِ مِهَرگان

جشن‌های ایران زمین

ویسپوبیش، سال ۱، شماره ۴

نقیسه دَستورانی (تیروژ)

نقشی از فرشته‌ی مهر (اثر حجت‌الله شکبیا)

مهرگان، دومین جشن بزرگ ایرانیان باستان، پس از نوروز است. یکی از جشن‌های دوازده‌گانه‌ی تقویم باستانی ما که از دیرباز از جایگاه والایی برخوردار بوده و همچنان نیز در میان ایرانیان سراسر جهان، ارجمند است.

فرشته‌ی مهر:

فرشته یا ایزد مرتبط با جشن مهرگان، میثره/ میترا / مهر است که در فرهنگ پیشا زرتشتی، جایگاهی رفیع و پیروانی پُرشمار داشته و با وجود افول جایگاه در عصر زرتشتی، باز هم فرشته‌ای بزرگ و مهم در اوستا بشمار می‌رود، چنان‌که یکی از بلندترین یشت‌های اوستا در ستایش اوست. مهر، فرشته‌ی نگاهبانِ روشنایی و پیمان است و دارنده‌ی چراگاه‌های فراخ و گردون‌های زرین و پُرشتاب. او شهریارِ همه‌ی سرزمین‌هاست و خداوند او را به‌صورت فرّه‌مندترین فرشته‌ی مینوی آفریده است.

مهر ده‌هزار دیده‌بانِ توانای از همه‌چیزآگاهِ نافریفتنی که پاک‌نهادان را یاور است، حامی انسان‌هایی است که به دیگران مهربان و بر پیمان خود استوارند و ستیزنده با کسانی که بر سر پیمان‌های خویش نمی‌مانند.

مهرگان در شاهنامه فردوسی:

در شاهنامه، در کنار یادکرد از جشن‌های نوروز و سده، بارها از جشن مهرگان نیز یاد شده است:

مگر مهر و نوروز و جشن سده
که او پیش رفتی میان رده

(شاهنامه - پادشاهی یزدگرد بزه‌گر
بخش ۷ - بیت ۷)

همچنین می‌گویند که در مهرگان،
فریدون بر ضحاک پیروز شد و بر
تخت شاهی نشست. این ماجرا در
شاهنامه چنین آمده است:

فریدون چو شد بر جهان کامگار
ندانست جز خویشتن شهریار
به روزِ خجسته سر مهر ماه
به سر بر نهاد آن کیانی کلاه
می روشن و چهره‌ی شاه نو
جهان گشت روشن سر ماه نو
بفرمود تا آتش افروختند
همه عنبر و زعفران سوختند
پرستیدن مهرگان دین اوست
تن‌آسانی و خوردن، آیین اوست
کنون یادگار است ازو ماه مهر
بکوش و به رنج ایچ منمای چهر

(شاهنامه - فریدون - بخش ۱ - ابیات ۱ تا ۱۰)

داستان ایزد مهر بر نقش
برجسته‌ای در ویرانم اتریش

زمان جشن مهرگان:

گویا در تقویم کهن آریایی، سال به دو فصل تابستان بزرگ و زمستان بزرگ تقسیم می‌شده و در آغاز هر فصل، نیاکان ما جشنی بزرگ برپا می‌کرده‌اند؛ یعنی در آغاز فصل گرما، نوروز و در ابتدای فصل سرما، مهرگان برگزار می‌شده‌است. برخی گفته‌اند که اهمیت این جشن تا حدی بوده که در عصر هخامنشی، مهرگان (میتراکانا) را سرآغاز سال نو می‌دانستند. در تقویم باستانی، این جشن از مهر روز آغاز می‌شود و تا شش روز بعد ادامه می‌یابد. امروزه در تقویم جلالی، زمان مهرگان ۱۶ تا ۲۱ مهرماه می‌باشد.

کهن‌ترین نقش شیروخورشید در کنار فرشته مهر

آیین‌های جشن مهرگان:

در این روز، مردم خانه‌ی خود را پاکیزه می‌کردند و جامه‌ی نو و تمیز می‌پوشیدند و هر آنچه میسر بوده را به رنگ ارغوانی یا سرخ درمی‌آورده‌اند.

همچنین در این روز، مردم به یکدیگر نبشته‌های شادباشِ معطر (کارت تبریک) هدیه می‌دادند که در لفافه‌های زیبا پیچیده شده بودند و مانند نوروز، سفره‌ای ویژه پهن می‌کردند که بر آن انواع خوراکی و شربت و میوه‌های پاییزی گذاشته می‌شد. محتویات سفره‌ی مهرگان را چنین گفته‌اند: «آجیل هفت خشکبار (گردو، بادام، پسته، فندق، تخمه، توت یا انجیر خشک، نخودچی) - کاسه‌ی آب یا گلاب - سرکه - برگ آویشن - گل بنفشه و ریحان - سرمه‌دان - آیینه - اسپند و عود».

پختن آش «هفت غله» هم از آیین‌های جشن مهرگان به حساب می‌آمده و ایرانیان در این آش از هفت دانه‌ی برنج، گندم، جو، نخود، عدس، آرزن و ماش استفاده می‌کرده‌اند. مردم در این روز به خانه‌ی خویشاوندان یا دیدار بزرگان می‌رفتند و به جشن و شادی مشغول می‌شدند. پادشاه نیز در این روز، بارعام می‌داد و به مشکلات مردم رسیدگی ویژه می‌کرد. همچنین رفتن به آتشگاه و نیایشگاه و دعا خواندن برای درگذشتگان نیز از آیین‌های مهرگان بوده است.

«سفره‌ی سنّتی مهرگان نزد زرتشتیان امروز»
عکس از شهرام پوردهی، نشریه اُمرداد - ۱۴۰۰/۷/۱۰

وقایع تاریخی منسوب به جشن مهرگان:

علاوه بر پیروزی فریدون بر ضحاک در روز مهرگان که ذکرش آمد، پیروزی داریوش بزرگ هخامنشی بر گئوماتِ مَغ (بردیای دروغین) نیز براساس کتیبه بیستون در همین روز مهرگان رخ داده است. همچنین به روایت برخی مورّخان، بنیانگذاری شاهنشاهی ساسانیان به دست اردشیر پاپکان و تاجگذاری وی نیز، در روز مهرگان انجام پذیرفته است.

فرشته‌ی مهر در حال قربانی یک گاو

این‌گونه، جنبش کاوه و جشن مهرگان در ادبیات پارسی، نماد آزادی‌خواهی و ستم‌ستیزی شد و درفش وی یعنی «درفش کاویان» نیز نشان ایران گشت تا جایی‌که در روزگار ساسانیان نیز هنوز از این درفش استفاده می‌کرده‌اند.

پایان بندی:

جشن مهرگان برای ما یادآور صلح و مهر و دوستی و همچنین پایبندی بر عهد و پیمان است. ما در این روز بزرگ و کهنسال، گرد هم می‌آییم تا ضمن شادمانی، مهرورزی به هم‌نوعان خویش را نیز فراموش نکنیم. به همین دلیل و به مناسبت جشن مهرگان ۱۴۰۳، «مجموعه‌ی تیروژ» دوره‌ی موسیقی با موضوع شاهنامه برگزار می‌کند تا فرصتی باشد برای آشنایی و انس بیشتر با اثر جاودان حکیم توس. برای ارتباط با گروه «تیروژ» که برگزارکننده‌ی جشن‌های کهن ایرانی است و اطلاع از برنامه‌های ماهیانه‌ی آن، می‌توانید به صفحه اینستاگرام تیروژ مراجعه بفرمایید: @iranbytirozh

به امید دیدارِ همه‌ی ایران‌دوستان
و علاقه‌مندان در جشن‌های فرهنگی پیش‌رو...